

Відгук

на дисертацію Чернової Наталії Федорівни «Внесок академіка В.І. Вернадського у становлення та розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідницької справи (кінець XIX ст. – перша половина XX ст.)» подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки.

Дисертаційне дослідження Н.Ф. Чернової є актуальним, має наукове, практичне та світоглядне значення. Сьогодні його цінність вагома і полягає передусім у тому, що привартає суспільну увагу до проблеми посилення ролі вітчизняної науки у інноваційному розвитку економіки України, модернізації сільського господарства та самовідтворення українського села. Вона вирізняється новизною, адже в українському наукознавстві, історіографії, національній біографістиці є спробою комплексного вивчення внеску В.І. Вернадського у становлення та розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи.

У зв'язку з цим, дисертація має науковий і пізнавальний інтерес. Дослідниця ставила своїм завданням охарактеризувати умови та фактори, що впливали на формування наукового світогляду В.І. Вернадського, систематизувати наукову спадщину вченого, визначити вагомість еволюційного вчення, встановити доробок природознавця у ґрунтознавстві, обґрунтувати його роль в організації й діяльності сільськогосподарського наукового комітету, визначити зміст та результативність діяльності у галузі просвітництва тощо.

Структура дисертації не викликає застережень, вона дозволила логічно і послідовно розкрити обрану тему, зосередити увагу на головних і принципових проблемах.

У Вступі обгрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету і завдання, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведені відомості про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі проаналізовано ступінь наукового вивчення теми, охарактеризовано джерела, визначено та обгрунтовано методологічну основу дослідження. Автор в цілому повно з'ясувала ступінь наукової розробки проблеми та запропонувала систематизацію опублікованих праць. До достоїнств цієї частини роботи слід віднести і те, що автор згадує і аналізує велику кількість праць із різних дослідницьких напрямків. Текст насичений прізвищами, як істориків так і дослідників науки, природознавства, вузькоспеціалізованих фахівців. Відзначимо також і те, що історіографічний підрозділ зі стилістичного погляду написаний складно, подекуди відсутній логічний перехід між змістовими частинами, слабо проглядається хронологія зростання суспільного, наукового інтересу до постаті В.І. Вернадського. На наш погляд, не вистачає структуризації, чіткого поділу на праці методологічного, фонового, дотичного та профільного характеру, фактично читач поставлений перед необхідністю самостійно визначати до якої категорії відноситься та чи інша праця. Потребувало з'ясуванню також і ролі в дослідженні спадщини вченого, окремих наукових видань, зокрема журналу «Почвоведение», а також виокремлення в окремий сюжет праць сучасних російських авторів.

Збагатили роботу документи, відкладені у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління, архіву Президії НАН України, Інституту рукопису Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського, характеризуючи масив використаних архівних матеріалів, автор вірно зазначає, що вони дозволили висвітлити широке коло питань, які досліджуються в дисертаційній роботі. Думається, в даному огляді слід було

матеріалів. З підрозділу 1.2. залишаються не зрозумілим для читання обставини ознайомлення та використання матеріалів, що знаходяться в Москві у архіві РАН. Занадто стислим є огляд використаних в роботі таких джерел як щоденники, спогади, епістолярії. Чомусь, випали з джерельного огляду періодичні видання, статистичні збірники, основні роботи В.Вернадського, що стосувались становлення та розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи.

В основному змісті дисертації (II – й, III – й розділи) комплексно досліджено низку аспектів, що охоплюють порушену проблему.

Другий розділ дисертації присвячений з'ясуванню основних етапів діяльності В.І. Вернадського агронауковій галузі. Автор розглядаючи обставини формування В.І. Вернадського як ученого – природознавця, в цілому об'єктивно відтворює такі чинники, як родинне виховання, національні українські традиції, академічне середовище, ознайомлення із зарубіжним досвідом організації науки тощо. На нашу думку, слід ширше було прописати і вплив на становлення наукового світогляду В. Вернадського і обставин особистого спілкування та ознайомленням з творчим доробком таких наукових світил як Докучаєв, Павлов, Менделєєв, Енштейн тощо.

Розглядаючи основні напрямки наукових досліджень В.І. Вернадського, автор в цілому повно прописала його внесок у науку про ґрунти. Дисертант зазначає, що висновки В. Вернадського у ґрунтознавстві стали фундаментом, науковою основою подальших здобутків вченого, зокрема у біогеохімії корисного напрямку для розв'язання економічних проблем, розвитку сільського господарства, багатьох галузей медицини. До достоїнств даної частини роботи слід віднести, з'ясування внеску В. Вернадського у розвиток методології природничих наук, теорію наукознавства, виокремлення напрямів наукових пошуків тощо. Водночас, дисертанту, слід було пояснити

заснування нових наукових напрямів, а також з'ясувати суть фундаментальних змін у розумінні законів і рушійних сил природи, що відбувались в кінці XIX – поч. XX ст. Відомо, що В. Вернадський один з перших на науковому рівні розглянув проблему взаємозалежності біосферного, суспільного і глобального розвитку та долучився до дискусії про світові енергетичні ресурси (дискусія про світові запаси вугілля).

Розкриваючи значення еволюційного вчення В. Вернадського про неосферу, автор з'ясувала суть вчення про неосферу, його історичні, духовні, наукові передумови, а також справедливо звернулася до вітчизняних напрацювань принципів екологічно збалансованого розвитку (С. Подолінський). Не викликає застережень і висновок дисертанта що в сучасних умовах, коли глобальні погіршення екологічних властивостей компонентів природи сягнула критичних масштабів, неосферна парадигма розвитку, основана на ідеях В.І. Вернадського трансформувалася в поняття стійкого (збалансованого) розвитку, що має три складові: економічне зростання, соціальний розвиток, охорона і збереження довкілля.

Третій розділ дисертації «Науково організаційна діяльність В.І. Вернадського зі становлення і розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні» розкриває внесок вченого у формування вітчизняної аграрної науки як галузі знань та організації. Досліджуючи роль В.І. Вернадського у науково – організаційній розбудові морфолого – генетичного ґрунтознавства в Україні, дисертант подала широке тло діяльності роботи експедицій з дослідження ґрунтів Полтавської губернії, співпраці В. Вернадського із земськими органами, Полтавським природничо – історичним музеєм, з'ясувала внесок вченого в теорію ґрунтоутворення. Обґрунтовано і показано внесок В. Вернадського у вивчення природних ресурсів України, створення відповідної дослідницької інфраструктури, започаткування нових наукових напрямів тощо. На наш погляд текст даного підрозділу потребував

с. 117 – 118 автор звертається до вчення про неосферу, тоді як у підрозділі 2.3. значення даного вчення розглядалося у вимірі розвитку наукових основ органічного землеробства. Висновки до підрозділу 3.1. потребували посилення з точки зору обґрунтування сутності організаційних зусиль В.І. Вернадського в становленні і розвитку галузі морфолого – генетичного ґрунтознавства.

Цілком логічним було виокремлення підрозділу 3.2 «В.І. Вернадський як фундатор Сільськогосподарського наукового комітету України». В цілому вдало узагальнено діяльність вченого на посаді голови наукового комітету, співпрацю з низкою відомих науковців, розгортанню дослідницьких напрямів комітету та ролі в даному процесі політичних режимів, що змінювались протягом 1917 – 1921 років.

Позитивної оцінки заслуговують авторські напрацювання внеску В.І. Вернадського у розвиток аграрного дослідництва, як першого президента УАН.

Очевидно, що додано б ґрунтовності дослідження і висвітлення участі вченого у розвитку сільськогосподарської дослідної справи в умовах радянської дійсності (1920 - 1940 - і роки), стосунків В.І. Вернадського з радянською владою, зміни світогляду, політичних вподобань тощо.

Зазначимо і таке, що формування назв окремих підрозділів потребували лаконічності та чіткості. Вимагали суттєвого посилення висновки в кінці підрозділів.

Логічним завершенням роботи стали висновки, які оприлюднені в 13 публікаціях, з яких п'ять у наукових фахових виданнях, на восьми наукових конференціях та семінарах.

Висловлені зауваження та побажання в цілому не зменшують високої оцінки роботи, аргументованість і глибину аналізу діяльності академіка В.І. Вернадського у становлення та розвитку вітчизняної сільськогосподарської

новизною дисертаційне дослідження «Внесок академіка В.І. Вернадського у становлення та розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи (кінець XIX ст. – перша половина XX ст.), відповідає вимогам порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а його автор Чернова Наталія Федорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки.

Офіційний опонент,
доктор історичних наук,
професор, провідний науковий
співробітник інституту історії
України НАН України

 Падалка С.С.

